

Sygn. akt III AUa 274/13

## WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 października 2013 r.

Sąd Apelacyjny - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Daria Stanek
Sędziowie:	SSA Grażyna Czyżak (spr.) SSO del. Maria Ołtarzewska
Protokolant:	sekr.sądowy Wioletta Blach

po rozpoznaniu w dniu 22 października 2013 r. w Gdańsku

sprawy B. Ś. (1)

przeciwko Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P.

o wypłatę niezrealizowanego świadczenia

na skutek apelacji Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P.

od wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku VII Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 6 listopada 2012 r.,  
sygn. akt VII U 2046/12

zmienia zaskarżony wyrok i oddała odwołanie.

Sygn. akt III AUa 274/13

## UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 06 marca 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P., powołując się na przepis art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz.1227 ze zm.), odmówił ustalenie B. Ś. (1) prawa do niezrealizowanego świadczenia po zmarłej matce L. M. wskazując, że pierwszą osobą uprawnioną do jego odbioru jest małżonek zmarłej – S. M..

Odwołanie od powyższej decyzji wniosła B. Ś. (1) domagając się wypłacenia jej świadczenia należnego zmarłej matce wobec faktu, iż w całości poniosła koszty zorganizowania pogrzebu zmarłej, które przekroczyły kwotę 4.000,00 zł zasiłku pogrzebowego, wobec czego musiała zaciągnąć w tym celu pożyczkę, zaś małżonek zmarłej S. M. jest osobą 87-letnią, niesprawną, niesłyszącą, cierpi na zanik pamięci, a do tego nie potrafi pisać – zatem z uwagi na swój stan zdrowia nie był w stanie załatwić jakichkolwiek formalności dotyczących pochówku swojej żony. Wnioskodawczyni wskazała także, iż mieszka 200 km od miejsca zamieszkania zmarłej matki, której jest prawnym spadkobiercą oraz

właścicielem domu (ponosząc wszystkie związane z tym koszty utrzymania) należącego uprzednio do matki, a w którym prawo dożywocia ma ustanowione jej małżonek.

W odpowiedzi wnioskodawczyni organ rentowy wniósł o jego oddalenie, podtrzymując stanowisko przedstawione w zaskarżonej decyzji.

Postanowieniem z dnia 02 lipca 2012 r. w sprawie VII U 2046/12 Sąd Okręgowy w Gdańsku VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych na mocy art. 477 (11) § 1 i 2 k.p.c. wezwał do udziału w sprawie w charakterze zainteresowanego S. M..

Wyrokiem z dnia 06 listopada 2012 r. w sprawie VII U 2046/12 Sąd Okręgowy w Gdańsku VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w P. z dnia 06 marca 2012 r. i zobowiązał organ rentowy do wypłaty B. Ś. (1) niezrealizowanego świadczenia po zmarłej matce L. M..

Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i rozważania Sądu I instancji:

L. M., z domu P., poprzednio także K., urodzona w dniu (...), w okresie od 1955 r. do 1972 r. pracowała z mężem w gospodarstwie (...) w K. (gm. C.), zaś od dnia 12 czerwca 1972 r. do dnia 14 lutego 1979 r. była zatrudniona w oparciu o umowę o pracę nakładczą w Wojewódzkiej (...) w P..

W dniu 07 listopada 1978 r. ubezpieczona, za pośrednictwem zakładu pracy, wystąpiła do organu rentowego z wnioskiem o przyznanie jej renty inwalidzkiej.

Decyzją z dnia 16 stycznia 1979 r. organ rentowy przyznał L. K. rentę inwalidzką III grupy inwalidów od dnia 10 listopada 1978 r. Od dnia 01 kwietnia 1993 r. ubezpieczona otrzymywała rentę inwalidzką II grupy inwalidów, następnie rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

W dniu 17 listopada 1979 r. L. K. zawarła związek małżeński z zainteresowanym S. M..

Decyzją z dnia 01 stycznia 2006 r. organ rentowy przyznał L. M. z urzędu od daty wydania decyzji emeryturę, na skutek czego ustало jej prawo do świadczenia w postaci renty z tytułu niezdolności do pracy. Świadczenie emerytalne ubezpieczona pobierała do śmierci.

L. M. zmarła dnia 02 lutego 2010 r.

Pozostawiła prowadzącego z nią wspólne gospodarstwo domowe małżonka S. M. – osobę niepełnosprawną, wymagającą opieki, niesłyszącą, cierpiącą na zanik pamięci, a do tego nie umiejącą pisać, oraz nie prowadzącą z nią wspólnego gospodarstwa domowego córkę – B. Ś. (1).

Ubezpieczona do końca życia była osobą sprawną, jednakże córką B. Ś. (1) (nie będącą córką S. M.), mieszkająca w odległym o 200 km K., jeździła do niej 3 razy miesiącu, gdy tylko miała okazję, aby pomóc jej w domu, posprzątać, zrobić jej zakupy, przygotować posiłki, załatwić sprawunki, wykupić lekarstwa.

Biorąc pod uwagę wiek i stan ojczyma S. M., wnioskodawczyni zorganizowała pochówek zmarłej matki, poniosła jego koszty, które – poza 4.000,00 zł z zasiłku pogrzebowego – wyniosły w sumie 6.000,00 zł, i w celu pokrycia różnicy B. Ś. (1) zmuszona była zaciągnąć we własnym zakresie pożyczkę na brakującą kwotę 2.000,00 zł.

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił na podstawie dokumentów zgromadzonych w aktach sprawy oraz w aktach organu rentowego, albowiem żadna ze stron nie kwestionowała ich rzetelności i prawdziwości.

Sąd ten również nie znalazł podstaw do podważenia ich wiarygodności z urzędu. Podstawę ustaleń faktycznych stanowiły również w pełni wiarygodne zeznania B. Ś. (1), które były jasne, pełne, rzeczowe i razem z materiałem dowodowym zgromadzonym w sprawie tworzyły zwartą i logiczną całość.

W ocenie Sądu I instancji odwołanie B. Ś. (1) było zasadne i tym samym zasługiwało na uwzględnienie.

Sąd ten zważył, że okolicznością bezsporną w sprawie było, iż zmarła L. M. była uprawniona do świadczenia w postaci emerytury, które w dacie śmierci od kilku lat otrzymywała na podstawie decyzji pozwanego organu rentowego. Przedmiotem sporu pozostawało zaś ustalenie kręgu oraz kolejności osób uprawnionych w myśl przepisów ustawy do ubiegania się o prawo niezrealizowanego świadczenia po zmarłej ubezpieczonej.

Zgodnie z treścią art. 136 § 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.), w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia określone ustawą, świadczenia należne jej do dnia śmierci wypłaca się w następującej kolejności:

- 1) małżonkowi i dzieciom, z którymi wnioskodawca prowadził wspólne gospodarstwo domowe,
- 2) małżonkowi i dzieciom, z którymi wnioskodawca nie prowadził wspólnego gospodarstwa domowego
- 3) i innym członkom rodziny uprawnionym do renty rodzinnej lub na których utrzymaniu wnioskodawca pozostawał.

W myśl art. 136 ust. 3 ustawy emerytalnej roszczenia o wypłatę świadczeń, o których mowa w ust. 1, wygasają po upływie 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, której świadczenia przysługiwały, chyba że przed upływem tego okresu zgłoszony zostanie wniosek o dalsze prowadzenie postępowania.

Sąd Okręgowy uznał, iż B. Ś. (1) – zgłaszając w dniu 19 marca 2012 r. do organu rentowego wniosek o wypłatę niezrealizowanego świadczenia po matce, zmarłej w dniu 02 lutego 2012 r., powyższego terminu dochowała.

W ocenie tego Sądu ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego – akt sprawy oraz akt rentowych – wynika w sposób niewątpliwy, iż zmarła ubezpieczona, poza mężem S. M. oraz córką B. Ś. (1), nie posiadała innych członków rodziny, którzy uprawnieni byli do domagania się wypłaty świadczeń należnych zmarłemu emerytowi do dnia śmierci, przy czym wspólne gospodarstwo domowe prowadziła jedynie z małżonkiem - zainteresowanym.

Zdaniem Sądu I instancji przeprowadzone postępowanie dowodowe w świetle zasad słuszności, zasady współzycia społecznego oraz sprawiedliwości, wskazuje w sposób nie budzący wątpliwości, iż niezrealizowane świadczenie po zmarłej L. M. winno przysługiwać jej córce B. Ś. (2).

Sąd ten zważył, że wprawdzie zmarła prowadziła wspólne gospodarstwo domowe z małżonkiem S. M. – jednakże jest on osobą niepełnosprawną, wymagającą opieki, niesłyszącą, cierpiącą na zanik pamięci, a do tego nie umiejącą pisać. Jednocześnie uwzględnił fakt wkładu, wysiłku, poświęconego czasu oraz własnych środków (włącznie z zaciągnięciem zobowiązań pieniężnych) dokonanych przez B. Ś. (1), córkę zmarłej, nie prowadzącą z nią wspólnego gospodarstwa domowego. Osoba ta bowiem, mieszkając w odległym o 200 km K., jeździła do zmarłej, kiedy tylko było to możliwe, aby pomóc jej w domu, posprzątać, zrobić zakupy, przygotować posiłki, załatwić sprawunki, wykupić lekarstwa. To wnioskodawczyni w całości podjęła się całkowitej organizacji pochówku zmarłej matki, poniosła w całości jego koszty, które – poza kwotą 4.000,00 zł z zasiłku pogrzebowego – wyniosły w sumie 6.000,00 zł, w związku z czym w celu pokrycia różnicy zmuszona była zaciągnąć we własnym zakresie pożyczkę na brakującą kwotę 2.000,00 zł.

Sąd Okręgowy stwierdził, że powyższe okoliczności przemawiają jednoznacznie za tym, aby niezrealizowane świadczenie przypadło właśnie B. Ś. (1) jako córce zmarłej, nie prowadzącej z nią wspólnego gospodarstwa domowego (a więc osobie uprawnionej w myśl cytowanych wyżej przepisów do ubiegania się o niezrealizowane świadczenie po zmarłej) celem uczynienia zadość zasadom słuszności i sprawiedliwości, a przy tym choćby częściowego zrekompensowania jej wydatków poniesionych z własnych środków w celu zorganizowania odpowiedniego pochówku matce, zatem osobie zapewne najbliższej.

Z uwagi na powyższe Sąd ten na mocy art. 477 (14) § 2 k.p.c. oraz art. 136 ustawy emerytalnej w związku z przywołanymi wyżej przepisami orzekł, jak w sentencji wyroku.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, tj. przepisu art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) poprzez niewłaściwe zastosowanie i przyznanie B. Ś. (1) prawa do niezrealizowanego świadczenia po zmarłej matce L. M., z naruszeniem ustalonej tym przepisem kolejności osób uprawnionych do tego rodzaju wypłaty.

W uzasadnieniu apelacji organ rentowy dokonał streszczenia postępowania sądowego-pierwszoinstancyjnego w niniejszej sprawie, powołał treść art. 136 ust. 1 ustawy emerytalnej oraz wskazał, że przepis ten określa kręgi oraz kolejność osób uprawnionych do ubiegania się o prawo do niezrealizowanego świadczenia.

W ocenie apelującego odwołująca się jako osoba nie prowadząca z matką wspólnego gospodarstwa domowego byłaby uprawniona do wypłaty świadczenia po niej w dalszej kolejności, ponieważ w pierwszej kolejności do tej wypłaty jest uprawniony mąż matki, który z nią do końca zamieszkiwał i jak ustalił Sąd I instancji - prowadził wspólne gospodarstwo domowe. Nie ma znaczenia w sprawie, że S. M. nie wystąpił o wypłatę niezrealizowanego świadczenia, a także, iż Sąd ten uznał, że sytuacja jest szczególna i zasługuje na ocenę z uwzględnieniem zasad współzycia społecznego.

Skarżący wskazał, że przepisy prawa ubezpieczeniowego są przepisami prawa publicznego, w związku z czym ich rygoryzm nie może być łagodzony konstrukcją nadużycia prawa podmiotowego przewidzianą w art. 5 k.c. W tym zakresie wielokrotnie wypowiadał się Sąd Najwyższy (por. orzeczenia S.N.: z dnia 19 czerwca 1986 r. w sprawie II URN 96/86, publik. Służba Pracownicza 1987, nr 3; z dnia 29 października 1997 r. w sprawie II UKN 311/97, publik. OSNP 1998, nr 15, poz. 465; z dnia 26 maja 1999 r. w sprawie II UKN 669/98, publik. OSNP 2000, nr 15, poz. 597; z dnia 12 stycznia 2000 r. w sprawie II UKN 293/99, publik. OSNP 2001, nr 9, poz. 321 i z dnia 26 maja 1999 r. w sprawie II UKN 670/98, niepublik.).

Prawidłowość stanowiska organu rentowego w niniejszej sprawie potwierdza także treść komentarza do art. 136 ustawy o emeryturach i rentach z F.U.S., pod red. K. Antonów i B. Suchackiego, LEX, w świetle którego - osoby zaliczane do II i III kategorii będą uprawnione do niezrealizowanego świadczenia wyłącznie o ile nie będzie osób zaliczanych do wyższej (wyższych) kategorii. W konsekwencji, gdy istnieją osoby należące do I kategorii, organ rentowy nie będzie mógł dokonać wypłaty na rzecz osób należących do II kategorii, także wówczas, gdy osoby należące do I kategorii oświadczą że rezygnują z przysługującego im prawa, czy też nie złożą wniosku jako pierwsze (por. wyrok S.A. w Katowicach z dnia 28 lutego 2006 r. w sprawie III AUa 2981/04, publik. LEX nr 217129).

Z uwagi na powyższe prawo do niezrealizowanego świadczenia po zmarłej L. M. przysługiwałoby tylko i wyłącznie jej mężowi S. M. pod warunkiem, że w ustawowym terminie 12 miesięcy od dnia śmierci jego żony, tj. od dnia 02 lutego 2012 r. złoży on wniosek o wypłatę mu tego świadczenia (art. 136 ust. 3 ustawy emerytalnej).

W konkluzji apelacji organ rentowy wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie odwołania.

### **Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:**

Apelacja organu rentowego zasługuje na uwzględnienie w sposób skutkujący zmianą zaskarżonego wyroku i oddaleniem odwołania.

Spór w niniejszej sprawie koncentruje się na kwestii spełniania przez B. Ś. (1), wynikających z treści art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm., nazywanej dalej ustawą emerytalną), ustawowych przesłanek do wypłaty świadczenia emerytalnego należnego jej matce L. M. do dnia jej śmierci.

Przepis art. 136 ust. 1 ustawy emerytalnej ustala szczególne następstwo prawne po osobie, która zgłosiła wniosek o świadczenie objęte ustawą emerytalną, uprawniając do świadczeń należnych po zmarłym do dnia śmierci kolejno trzy kategorie osób:

- I. małżonka i dzieci, z którymi osoba zmarła prowadziła wspólne gospodarstwo domowe;
- II. małżonka i dzieci, z którymi osoba zmarła nie prowadziła gospodarstwa domowego;
- III. innych członków rodziny uprawnionych do renty rodzinnej lub na których utrzymaniu pozostawała osoba zmarła.

Sąd II instancji w pełni podziela stanowisko organu rentowego, że powyższy przepis nie tylko kreuje krąg osób uprawnionych do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłym emerycie lub renciście, ale określa także kolejność nabywania uprawnień z tego tytułu przez poszczególne osoby (por. wyrok S.A. w Katowicach z dnia 28 lutego 2006 r. w sprawie III AUa 2981/04, publik. LEX nr 217129).

Tym samym wymienione wyżej kategorie uprawnionych nabywają prawo do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłym emerycie lub renciście kolejno, dopiero wówczas, gdy brak jest uprawnionych w poprzedzającej kategorii.

W przedmiotowej sprawie nie jest przedmiotem sporu, ani nie budzi wątpliwości okoliczność, że do dnia śmierci L. M. prowadziła wspólne gospodarstwo domowe z mężem S. M., a zatem to zainteresowany należy do pierwszej kategorii osób uprawnionych do niezrealizowanego świadczenia należnego po tej zmarłej.

Niesporne jest, że córka L. B. Ś. nie prowadziła z matką wspólnego gospodarstwa domowego, a zatem należy do drugiej kategorii osób uprawnionych do niezrealizowanego świadczenia należnego po tej zmarłej.

W konsekwencji prawo do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłej L. M. przysługuje, pod warunkiem złożenia w ustawowym terminie z art. 136 ust. 3 ustawy emerytalnej stosownego wniosku, jej mężowi S. M., a nie jej córce B. Ś. (1).

Po stronie B. Ś. (1) w ogóle nie powstało roszczenie o wypłatę przez organ rentowy świadczenia emerytalnego należnego L. M. do dnia jej śmierci, a zatem bezprzedmiotowa była analiza przez Sąd Okręgowy, czy wnioskodawczyni zachowała ustawowy 12 miesięczny termin do zgłoszenia wniosku o dalsze prowadzenie postępowania, wynikający z treści art. 136 ust. 3 ustawy emerytalnej.

Zasadnie apelujący wskazał, że dochodząc świadczeń z ubezpieczenia społecznego nie można powoływać się na zasady współzycia społecznego, ponieważ w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych art. 5 k.c. - nie ma zastosowania, zaś materialnoprawną podstawą świadczeń emerytalno-rentowych mogą być tylko przepisy prawa, a nie zasady współzycia społecznego. Do złagodzenia rygorów prawa ubezpieczeń społecznych nie stosuje się ani art. 5 k.c., ani art. 8 k.p. Przepisy te mają charakter przepisów prawa publicznego. Rygorizm prawa publicznego nie może zaś być łagodzony konstrukcją nadużycia prawa podmiotowego przewidzianą w art. 5 k.c. lub art. 8 k.p. Zatem dochodząc świadczeń z ubezpieczenia społecznego nie można powoływać się na zasady współzycia społecznego (por. wyrok S.N. z dnia 16 czerwca 2011 r. w sprawie III UK 214/10, publik. LEX nr 1095955 i wyrok S.A. w Gdańsku z dnia 13 lutego 2013 r. w sprawie III AUa 1860/12, publik. LEX nr 1286503).

Niezasadnie zatem Sąd I instancji, odstępując od określonej przez art. 136 ust. 1 ustawy emerytalnej kolejności nabywania uprawnień do niezrealizowanego świadczenia po zmarłym emerycie lub renciście przez poszczególne kategorie osób wymienionych w treści tego przepisu, powoływał się na zasady współzycia społecznego.

Zgodnie z art. 136 ustawy emerytalnej świadczenie powinno być wypłacone tej osobie, która faktycznie zalicza się do pierwszej kategorii uprawnionych, nawet jeśli inni zainteresowani uprzedzili ją w złożeniu stosownego wniosku (por. wyrok S.A. w Katowicach z dnia 28 lutego 2006 r. w sprawie III AUa 2981/04, publik. LEX nr 217129).

Tym samym złożenie w niniejszej sprawie wniosku o wypłatę niezrealizowanego świadczenia po zmarłej L. M. przez jej córę B. Ś. (1) nie ma wpływu na kolejność nabywania uprawnień z tego tytułu, stanowiącą przez art. 136 ust. 1 ustawy emerytalnej.

Sąd Okręgowy ustalając B. Ś. (1) prawo do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po jej zmarłej matce L. M. naruszył prawo materiale, a w szczególności art. 136 ust. 1 ustawy emerytalnej poprzez niezastosowanie tego przepisu.

Za w pełni zasadny uznać zatem należy, podniesiony w treści apelacji (k. 50-52 akt sprawy), zarzut naruszenia prawa materialnego, a w szczególności art. 136 ust. 1 ustawy emerytalnej.

Stosownie do treści art. 386 § 1 k.p.c. w razie uwzględnienia apelacji sąd drugiej instancji zmienia zaskarżony wyrok i orzeka, co do istoty sprawy.

Mając na względzie powyższe, działając na mocy art. 386 § 1 k.p.c., Sąd Apelacyjny orzekł, jak w sentencji wyroku.